

Hermann Róbert

PERCZEL MÓR MURAKÖZI HADJÁRATA

(Hadijelentések 1848. október 11 - november 9-10.)

1848 október elején, Nagykanizsa felszabadítása határszélét két cs. kir. csoportosítás fenyegette. Pontosabban, egyikük, a Stájerországban szervezés alatt álló tartalék hadtest ekkor még alig volt abban a helyzetben, hogy bárkit is fenyegetsen. A 72. életévét taposó Laval Nugent von Westenrath tábornagy parancsnoksága alatt álló hadtest ekkor gyakorlatilag egy erős, kb. 2500 főnyi dandárból, illetve általában sorgyalogezredek negyedik zászlóaljai alkotta stájerországi helyőrségi csapatokból állott. Tüzérségének összetételéről és számáról nincsenek adataink. E csapatok összlétszáma aligha haladta meg az 5000 főt, s a stájerországi nyugtalanságok, különösen a grazi forradalmi mozgalmak miatt nem léphetett fel támadóan a magyar határszélén.

A horvátországi, a Mura és a Dráva vonalán álló horvát határvédelmi és cs. kir. csapatok létszáma ennél sokkal jelentősebb volt. A stájerországi dandártól „kölcsonkapott” egységekkel együtt 14-15.000 főt számlálhatott, s legalább 24 löveggel rendelkezett. Jelentős hátrányt jelentett viszont, hogy a hadtest tömegeit népfelkelő és tartalékszázaljak alkották, amelyek igen gyengén voltak ellátva kézi lőfegyverekkel.

A Zala megyei önkéntesek négy százada felszerelés végett Zalaegerszegre vonult, a huszárok szintén a város környékén táboroztak. A Somogy megyei nemzetőrség a Zala megyei népfelkelés egy részével Légrádtól Letenyéig tartotta szemmel a Mura vonalát, s október 7-én reggel 9 óra tájban sikertelenül próbálta meg visszafoglalni a kakonyai, légrádi és letenyei hidakat a horvátoktól. A támadás során mind a Somogy, mind a Zala megyei századok (egy kivételével) inkább a hátrálás, mind az előnyomulás során árultak el buzgóságot. Egy huszár elesett. A horvátok átkeltek a Murán, feldúlták a letenyei kastélyt, s az egész vidéket felgyújtással fenyegették. Palocsay őrnagy október 8-án kérte Zala megye bizottmányát, hogy állítsa ki mielőbb a nemzetőrséget mert csak így hárítható el az újabb horvát betérés. Palocsay olyannyira nem bízott saját erőiben, hogy még Kiskanizsát is körülsáncoltatta, hogy a letenyei hídfőből esetleg kitörő ellenséget visszaverhesse. Így aztán őt is kellemesen lepte meg a hír, hogy az ellenség másnap felszedette a letenyei hidat, s visszahúzódott a Muraközbe. Aggodalomra adtak okot viszont az olyan hírek, mint pld. az, hogy Nugent 4000 fővel Domborúnál átkelt a Dráván, s a Muraköz felől készül Kanizsa ellen támadni. (Horváth Vilmos kormánybiztos összesen 5000 főre becsülte a Muraközben állomásozó erőket). Aggodalomra adott okot az is, hogy az I. (János) dragonyos ezred a Dráva túlsópartján megindult Varasd felé, s attól lehetett tartani, hogy Nugent az így nyert erősítéseket használja fel az újabb támadásra.

A másik oldalon hasonlóan nagy volt az aggodalom Dahlen altábornagy, zágrábi főhadparancsnok október 9-én azt a hírt kapta, hogy a magyarok két ponton átlépték a Drávát, ezért ide sietett, ám a hír tévesnek bizonyult. Egyelőre tehát mindkét fél azzal töltötte idejét, hogy megerősítse saját védelmi vonalát, s azon törte a fejét, honnan vonhatja magához újabb erőket. E tekintetben a magyaroknak volt nagyobb szerencsésük. Október közepén megjelent Zala megyében Perczel Mór ezredes hadosztálya.

Perczel serege az október 7-i ozorai diadal után néhány napig pihent, majd Veszprém felé indult Veszprémbe érve azonban Perczel úgy döntött, hogy csapataival mégsem csatlakozik a főszerephez, hanem Nagykanizsára vonul. Elhatározását azal indokolta, hogy a kapott hírek szerint bármelyik pillanatban várható a Nagykanizsáról kiűzött Nugent ezredes újabb támadá-

sa. Perczel ekkor még úgy tudta, hogy Jellacic Todorovi vezérőrnagy vezette mellékoszlopa is Vas és Zala megyéken keresztül próbál hazatérni Horvátországba, s ezt is meg akarta akadályozni. Perczel összpontosította csapatait, majd megindult a Muraköz felszabadítására.

Október 17-én kb. 5000 főnyi serege Letenyénél és Kottorinál két oszlopban átlépte a Murát, s elűzte a folyót védő horvát és cs. kir. katonaságot. Több mint 800 foglyot ejtett, s 18-ára megszállta a Muraköz egész területét. A horvátok Légrádra és Varasára vonultak vissza. A varasdi hidat egy darabon felszedték, s a híddal szemközt besáncolva táboroztak. Perczelnek nem voltak a folyóátkeléshez szükséges eszközei. Perczel támadása így is nagy pánikot okozott. Dahlen altábornagy azt jelentette, hogy Letenyénél 10-12.000 magyar felkelő nyomult be a Muraközbe, egy másik hadoszlop pedig Kottorinál lépte át a Murát.

Perczel helyzete meglehetősen veszélyes volt. A horvátok bármikor átlépheték a Drávát, s kétése volt a stájerországi cs. kir. csapatok magatartása is. Ezért is örült meg, amikor levelet kapott Bürüs vezérőrnagytól, a stájerországi cs. kir. hadtest elővédjének parancsnokától. Burits közölte, hogy szeretne minél előbb találkozni Perczellel. Perczel küldötte azzal tért vissza, hogy Burits és Nugent kéri, a Magyarország és Stájerország közötti közlekedés helyreállítását, s a magyar és stájer seregek közötti fegyvernugvást. Október 30-ára az alkudozások megszakadtak. A stájerországi cs. kir. parancsnokok ugyanis a horvátokat is be akarták vonni a tárgyalásokba, ezek azonban erre nem voltak hajlandók.

A beérkező hírszerzői jelentések azt mutatták, hogy Burits a tárgyalásokat csapatai erősítésére használta fel. Perczel arra a meggyőződésre jutott, hogy a varasdi és légrádi horvát, és a stájerországi cs. kir. hadsereg november 9-én összpontosított támadásra készül a Muraköz elfoglalására. Perczel összehívta a haditanácsot, amely elfogadta a vezérkari fonok, Gaál Miklós alvezredes és Perczel előterjesztését: Meg kell előzni az ellenséges támadást, s legalább az egyik szembenálló sereget vissza kell nyomni. A támadást az is indokolta, hogy Perczel csak november közepéig számíthatott a veszprémi a somogyi nemzetőrök táborban maradására. Így november 8-án kezdetű utóljára viszonylag nagy erővel támadásba úgy, hogy arra serege legjavát mozgósíthatta. A támadást Varasd ellen a folyóátkelés nehezítette, adódott tehát a stájerországi irány, ahol ilyen akadály nem állta a magyar sereg útját. Perczel aggodalma indokolt volt; Nugent és Dahlen már október 27-én megegyeztek abban, hogy bármelyiküket is éri támadás, a másik a magyarok hátába kerülve támadni fog.

Perczel az akcióra négy zászlóaljat, 12 löveget, és három század huszárt mozgósított. A Radezky-huszárok szakaszát a varasdi híd felé küldte, s az ott lévő három löveggel lövette az ellenség túlsóparti állásait. Perczel 8-án hajnalban Friedau felé indította csapatait. Elővédje reggel 6 órakor Polsteraunál megrohanta és részben elfogta, részben elkergette a cs. kir. előőrséget. A cs. kir. elővéd Friedau előtt még két ízben próbálta útját állni Perczel seregének, de a magyar tüzérség elűzte őket. Az erdőben megbúvó vadászokat a Zrínyi-szabadcsapat csatárlánca szorította vissza. A friedau-i cs. kir. helyőrséget 12 század gyalogság, négy század dragonyos és egy hatfontos üteg képezte.

A város előtt Perczel szétbontakoztatta csapatait. A jobb-alszárnnyon a Hunyadi-csapat, középen a szabolcsiak, a balszárnnyon a Zrínyi-csapat nyomult előre. A zalaiak tartalékban

marodtak. Perczel személyesen jelölte ki a tüzérség tüzelőállását. Négy lövege lőni kezdte az ellenséges tüzérséget; a másik 8 ágyút a hely szűke miatt nem lehetett felállítani. A Zrínyiek egy százada szuronyt szegezve rohanta meg s kényszerítette visszavonulásra az ellenséges tüzérséget. A gyalogság bevette a várost. A rohamban különösen a szabolcsiak és a Zrínyiek tüntették ki magukat. A szabolcsiak ostrommal bevették egy házat, s lefegyverezték a bent lévőket. Ekkor a Zrínyiek egy százada szintén megrohanta a házat, s olyan erősen tüzelt, hogy a városba benyomuló huszárak is megálltak. Így az ellenség két lövege is időt nyert a menekülésre. A cs. kir. csapatok a városból nyugatra húzódo magaslatokon fedett tüzelőállásból hat löveggel lőtték a magyar tüzérség említett négy lövegét. Félórás ágyúpárbaj után a cs. kir. tüzérség két löveg kerekeit széltölte. Most a

Perczel Mór

két tarack egyedül maradt, de így is képes volt megfelelni az ellenséges tüzérségnek. A tüzelés 11 óráig folyt, s ekkor Perczel elrendelte a visszavonulást. Az ellenség Cross-Sonntagra vonult vissza, s nem üldözte Perczelt.

Másnap Perczel arról értesült, hogy Jellácié határőrszázlójai és négy 12 fontos löveg érkeztek Grazba, Csáktornya ostromára. Haditanácsot tartott, amely úgy döntött, hogy múlva feladja a Muraközt. Perczel abban reménykedett, hogy e visszavonulást, nyugodtan hajthatja végre. Serege november 11-én hagyta el az áradás által „csaknem Balatonná” vált Muraközt. Ez az utolsó pillanatban történt, mert a Mura vize az átkelés után pár órával elvitte a letenyei hidat.

Az elkövetkező hónapot Perczel serege rendezésével s gyarapításával töltötte. Vas, Zala és Somogy megyék újoncaiból újabb zászlóaljkat szervezett. Csapatjai többször is átlépték a Murát, s minden alkalommal sikerült meglepnie a szemben álló erők parancsnokait. November végén lövette a légrádi horvát állásokat, mire nemcsak a horvát, hanem a stájer hadsereg jelentős része is e veszélyeztetett pontra sietett. December közepén arra készült, hogy ismét megszállja a Muraközt, ám a cs. kir. fő-sereg bekövetkezett támadása megakadályozta ebben.

Az itt közölt jelentések Perczel muraközi hadműveletének részleteibe engednek betekintést. Az iratokat a jelenlegi helyesírási és központozási szabályokhoz közelítve, de az eredeti nyelvhasználati sajátosságok megőrzésével közöljük. Általában elhagytuk a megszólítást, a dátumot és az aláírást, hacsak valamilyen szempont nem indokolta ezek megtartását. A szövegben előforduló neveket a jegyzetekben magyaráztuk meg.

Veszprém, 1848. október 11. Perczel jelentése Csány László kormánybiztosnak

Alulírott hivatalosan jelenti, hogy seregeivel ma délután 2 óra körül Veszprémbe ért. A Zrínyi zászlóaljból 1 század Pestre, a Hunyadiakból 1 század a Drávához lévén foglyok kíséretében rendelve, egyébként is az erős menetek, elmaradás, betegség és szö-

kés által nem csekély fogyatkozást szenvedve, e sereg számít itt helyben jelenleg 1300 Hunyadi, 800 Zrínyi, 600 szabolcsi gyalogságot, 12 ágyút, vagyis három fél hatfontos üteget, 13 töltecsszekérrel, és 160 lovasból álló két század huszárt.

Gáspár Miklós-huszárezredbeli kapitány és eme két század parancsnoka a Honvédi Bizottmány által őrnagynak és a kanizsai haderő parancsnokának nevezetvéen, ma reggel távoza tőlünk.

Előhaladásom Pápának leend, és úgy Sopron felé, mégis iparkodva, hogy a fő-sereg balszárnyával összeköttetésbe léphessenek, egyébként ha Jellacic táborával már a Fertőt megkerülve visszafelé haladna, úgy őt az ő jobbszárnyában fogom nyugtalanítani, míg seregeim a fő haddal nem egyesülhetnek.

12-én itt szünnapot kell tartanom. Mert csak a pár hét előtt összeállított gyalogság nagy része csak 1 pár fehérruhát bírván, ott mosnia, a lovasságnak pedig patkolnia kell.

14-én Pápán, 16-án Soprony körül leendek, hacsak addig más utasítás nem jövend hozzám.

Hogy egyenest nem megyek Mosonyra, ez annak tulajdonítandó, mert számításom szerint a főhadat így lehetetlen lenne utolérni, és az erő hasztalan pazéroltatnék [sic!]. Egyébiránt is Kanizsáról vett tudósítások szerint Nugent betörése és méginkább annak Jellaciccsali csatlakozása gátlására e sereg csak ez irányban, mint kijelölém, teendhet valamit.

Kanizsára a Csepel szigetéről már 4 ágyú is rendelteték. Mit is a fentiekben fellyül még Csány biztos úrnak pótlólag tudomására adok. A fentiekéről Móga tábornok urat¹ is értesítém.

Eredeti tisztázat, az **utolsó** bekezdés sk. MOL Csány-ir. IBA No. 80. „érkezett október **13-án Parndorf** 1848.”

Tapolca, 1848. október 13.

Perczel jelentése Csány László kormánybiztosnak

Csány László kir. biztos úrnak!

A somogyi, zalai kormánybiztosoktól, Hunkártól² Kanizsából vett sürgető felhívások és a kormány elnökének ma hajnalban vett díszpozíciója nyomán is kötelesek érzem seregemet Kanizsa védelmére és a fellyülről levonuló csoportnak Nugentel [sic!] csatlakozása meggátlására fordítani. - Itt úgy látszik, nagyobbodik a veszély és sietni kell hátrítására. A nemzetörség szétoszolva, megfutamodva.

Én tehát lovassággommal és ágyúimmal ma estvére ide, Tapolcára értem - gyalogságom gőzösn s kocsin érkezik holnap délre Keszthelyig; és ezek is. A körülmények szerint Keszthely s Kanizsa közt pontosítom öszve az erőket. És aztán teszek, amit kell s lehet Isten segítségével.

Erről értesítse Ön Móga tábornok urat is.

Eredeti sk. tisztázat. MOL Csány-ir. IBA No. 100. „érkezett október 15-én 848.”

1. Perczel ténykedésére ld. Hermann Róbert: Perczel Mór első honnemtő hadjárata. Zalai Gyűjtemény 36/11. Zalaegerszeg, 1995

2. A főleg bécsi önkéntesekből szervezett Zrínyi-szabadcsapatból. Ebből a/a alakulatból jött létre később a 35. honvédszázlój.

3. A Hunyadi-szabadcsapat nagyjából fővárosi önkéntesekből alakult gyalogságából. Ebből az alakulatból jött létre később az 50. honvédszázlój.

4. Az 1848 augusztusában szervezett, Szabolcs megyei önkéntes mozgó nemzetörség. Ebből alakult meg később a 48. honvédszázlój.

5. Ebben az időben az ágyúk űrméretét nem milliméterben, hanem az általuk kilőtt ágyúgolyók súlya szerint adták meg. A mezei (azaz mozgó) tüzérség három, hat-hét és tizenkétfontos lövegekkel állt. Egy font kb. fél kilogrammnak felelt meg.

6. A huszárak a 9. (Miklós) huszárezredhez tartoztak.

7. Gáspár Andor, András vagy Endre (1804-1884), cs. kir. huszárszázados, legmagasabb rangja honvéd vezérőrnagy, a VII. hadtest parancsnoka. Várfogságot szenved.

8. Nugent von Westenrath, Albert, gróf (1816-1896), Nugent von Westmeath, Laval tábornaszemegy fia, szlavóniai báni biztos, ezredes.

9. 1848 szeptember végén Albert Nugent volt a kanizsai horvát helyőrség parancsnoka. Október 3-án a város lakossága és a Vidos József vezette nyugat dunántúli nemzetőri erők felszabadították Kanizsát, s Nugent csapatait a Dráván, illetve a Murán túlra üzték.

10. Csány László (1790-1849), reformpolitikus, 1848. jún-tól a dél-dunántúli megyék királyi, majd a dunántúli magyar hadsereg kormánybiztos, 1849. januártól erdélyi országos biztos, májustól a Szemere-kormány közlekedés- és közmunkaügyi minisztere. 1849. okt. 10-én Pesten kivégzik.

11. Móga János (1785-1861), cs. kir. altábornagy, 1848 szept. 21. okt. 31. között a dunántúli magyar erők parancsnoka, nov. elején nyugalmazták. A cs. kir. hadbíróság 5 év várfogságra ítéli.

12. Somogy megye kormánybiztos ekkor Sárközy József, Zala megyéé Horváth Vilmos volt. Hunkár Antal (1783-1862), reformpolitikus, 1848-49-ben Veszprém megye főispánja és kormánybiztos, 1849 telén szegedi néplékelési kormánybiztos, 1849-ben a kegyelmi szék bírája. Várfogságot szenved. 1861-ben ismét képviselő

Keszthely, 1848. október 14.

Perczel jelentése Csány László kormánybiztosnak

Kis sereggel ide megérkezvén, holnap nem késendek az ellenség Muraközbeni felkeresésére és átáljában az ország határainak biztosítására elindulni, idejöttöm a somogyi, zalai kormánybiztosoknak és lakosságnak sürgetése következtében történvén, némely aggasztó tudósítások által méginkább szükségessé vált.

Nugent magát Muraközben erősíti, seregei naponként szaporodnak. - Pettauból számos osztrák csapatok irányozzák menetüket Horvátországba. Nugentnél van Wimpffen olasz zászlóalj; csatlakozásra indult hozzá Piret, Prohaska és Kinsky zászlóalj és 800 főre menő zöldhajtókás német lovas."

Én, hacsak még ma éjjel más tudósítást nem nyerendek, Kanizsának tartandok, és onnét irányzom hadi mozgalmaim; ott pontosítom össze a szerte lévő erőket. - Ha Isten segít, Nugentet Muraközből kiszorítom.

Hírlik, hogy Holcsek [sic!] generál' huzárjai a Jellacic táborából visszautasított sereget megtámadták és szétverték. Bizonyost még nem tudok. Mindenesetre szükséges lészen az alatta álló hadsereget is a vélem való közös működésre utasítani.

Épp e percben nyerém Kossuth elnök úrnak levelét, melyben a bécsi nem kedvező állapotokról ír.

Levele kezdetén ismételve a Jellacictól elszakadt seregek elleni operációt követeli; utóiratában pedig figyelmeztet a főtábor állapotára.

Miután azonban repülni lehetetlen; tétovázni sem tanácsos; én bár érezve, mennyire kellene a főtáborban is seregecském jelenléte; de e vidéket sem szabad lévén vésznek s új betörésnek martaléku engedni; és a baj elől orvoslás nélkül eltávoznom; folytatam itteni hadjárásom, míg Nugentet Muraközből ki nem szoríthatjuk [sic!] és a betolakodó csoport semmivé nem tétethetik.

Eredeti tisztázat, az utolsó három bekezdés sk. MOL Csány-ír. IBA No. 209. „érkezett Ausztriába stixneusidleri főhadiszállásra okt. 21-én 848."

Hadasán, 1848. október 18. reggel 5 órakor

Perczel Mór vezérőrnagy jelentése az Országos Honvédelmi Bizottmánynak

Tegnap, azaz október 17-kén mind Letenyénél, mind Kottorinál sikerülvén az ellenséget megszalasztani, és e két rétt elfoglalva mind a két hadosztályt átszállítani, még aznap délután mind a két hadosztály nagyszerű eredményekhez juta.

Jelezen az 1. hadosztályból az átszállított Hunyadi és zalaegerszegi népségből Trangus őrnagy úr vezérlete alatt mintegy 3 század sietve üzőbe vevén a szaladó ellenség egy részét, azt utoléré, megtámadó és 700 fogollyá tett.

Mind jó fegyverrel ellátott horvátok, rendes katonatisztek vezérlete alatt. Ezek mind még aznap este útnak indítottak Kanizsára; és onnét Veszprémbe.

A Gáspár őrnagy úr parancsa alá adott második hadosztály a már bejelentett átkelésen és 1 álgú elfoglaláson túl hasonló víté és eredménydús tettekkel dicsekedhetik.

- Ezek a csapatok többnyire nem a Muraközben voltak, hanem a lóval Nugent táborsernagya vezette stájerországi cs. kir. hadtesthez tartoztak. Az alakulatok a következők voltak: a 13. (Wimpffen) gyalogezred 1. és 2. osztálya; a 27. (Piret) gyalogezred 11. és 12. osztálya; a 7. (Prohaska) gyalogezred 12. osztálya; a 4/. (Kinsky) gyalogezred tartalék zászlóaljának 2 százada. A zöldhajtókás lovasok az I. (János főherceg) dragonyosrezd katonái voltak.
- Holsche, Franz (1777-1864?), cs. kir. vezérőrnagy, akkor a lel dunai hadtest hadosztályparancsnoka, 1848. okt. 25-én nyugalmazták. A cs. kir. hadbírósg rangfokozására ítéli, 1862-ben rehabilitálják.
- A levelet nem ismerjük. Kossuth valószínűleg arról írt benne, hogy a Bécsben ülésező osztrák Reichsting, annak bizottmánya, illetve a városi tanács sem hajlandó segítségül hívni a Lajta mentén álló magyar hadsereget
- hadművelet
- Jellacic ugyanis még október 8-án Mosonból Kuzman lodorovia vezérőrnagy parancsnoksága alatt visszaküldte Horvátországba népfelkelő zászlóaljit, mintegy 14.000 főt.
- lével
- helyesen: Trangoss István (1794-1863), volt cs. kir. főhadnagy, majd őrmester, lefokozták. 1848 őszén a Hunyadi-szabadcsapat, majd az ebből alakuló 50. honvédszászlóalj parancsnoka. Legmagasabb rangja honvéti alezredes.
- Ez a hír téves volt. Bornemissza ezredes (nem százados) még a magyar csapatok megérkezése előtt elmenekült,
- Jónossy Sándor (1820-1898), volt cs. kir. tüzér altiszt, legmagasabb rangja honvéd százados, ütegparancsnok.
- előnyomultak
- horvát
- Szekulits (Sekulits) István (1810-1885), kilépett cs. kir. főhadnagy, legmagasabb rangja honvéd ezredes, hadosztályparancsnok. Várfogságot szenved
- Zichy László (1799-1868), nemzetőr őrnagy, Somogy megye egyik nemzetőrszászlóaljának parancsnoka. 1849 januárjától szolgálaton kívül van.

Épp ma hajnalban vett jelentés szerint ő Dombornál az 1900 főből álló ottani illír sereget megtámadván, megverte; az ellenség sok halottat vesztett. 3 tisztje és 100 ember elfogatott; Bornemissza kapitányuk és vezérük is agyonlövetett." Mi ott két holtat és néhány sebest számítunk, egy ló elesett, 1 megsebesült.

És így mindössze e két hadi csatában 4 halottat, s körülbelöl 5 nehéz és 12 könnyű sebest számítunk.

A sereg mindenütt átáljában derekasan viselte magát, különös érdemet szerének a Jánosy főhadnagy" parancsa alatt álló honvéd tüzérség, s mint már emlétém, Köszörüs tizedes. E bátor vitézek mit sem törődve hogy köztük több elhullott, rettentlenül [sic!] tüzeltek és avanciroztak", parancsaim pontosan teljesítve előre és üzék el golyóikkal a Murán túli nagyszámú ellenséget.

Továbbá Trangoss őrnagy a Hunyadi két századdal és a zalaegerszegiek egy századával, a hétszáz illír" elfogásával gyors üzések által.

Mint Gáspár őrnagy úr jelenté, kit hadilag dicsérnem - rendeleteim pontos végrehajtása és átáljában ildomos és vitéz viselete miatt - szinte felesleges, a második hadosztálynál különösen derekasan viselte magát a Zrínyi öt század, mely öt század Szekulits kapitány és általam helyettesített őrnagya vezérlete alatt áll. Egyszersmind Gáspár őrnagy úr szinte különösen megdicséri jelentésében nevezett Szekulitsot célszerű intézkedéseirért.

Ha Istennek hálával tartozok, hogy vezérletemet ily nevezetes eredményekkel jutalmazza, úgy kötelességem a nemzetet figyelmeztetni azon nagy veszélyre, melyben hadi tekintetben az átáljában horvátsággal népesült Muraköznek az ellenség általi elfoglalásával és szenttamási mintára készületben lévő megerősítésével döntenek. Ez hadilag egy igen nevezetes hely; és ha idő engedtetik csak még 2-3 nap az ellenségnek, sokezer főnyi sereg sem foglandja vissza.

E vidéket Jellacic ellen az akkor itt lévőnél sokkal kisebb erővel is pár hétre célszerű intézkedés mellett meg lehetett volna védeni.

Perczel Móric

Táborom számára szükséges legalább is 20.000 pengő forint; továbbá nemcsak gyalogsági, de 12 hafontos álgúra is bő töltés. Sietve küldetését kérem.

Ma Csáktornyára indulok; ez igen meg van erősítve.

A veszprémi nemzetőrséget Mura melletti Szerdahelyre, a somogyit Zichy László" alatt már Babocsa alatt a Drávához rendeltem.

Eredeti tisztázat. MOL OHB 1848:1570. „jött okt. 19. 848. - országgyűlés".

Csáktornya, 1848. október 18. délután 1 óra
Perczel Mór vezérőrnagy jelentése Kossuth Lajosnak, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökének

Kossuth Lajosnak, a nemzeti kormány elnökének!

Az ellenség mindössze 300 embert vesztett, értem annyi halottat számít; és e percig 1000 túl haladja a két hadosztályom által elfogottak száma.

Csáktornyán át nagy zavarban, védelemkísérlet nélkül futamiának át Varaság.

A császári lovasság János dragonyosok" voltak, mintegy 150; a rendes gyalogság Piret"; a többi részént határőr, részént horvát önkénytesek, de mind majdnem jó fegyverrel ellátva.

Nagyobb mennyiségű liszt, kenyér is jutott birtokunkba és mindennemű szerek.

Sok munka, baj és fáradtság [sic!] közt - melyet seregeink újoncsága is okoz - alig lévén alkalmam eddig pontos jelentéseket tenni, szükséges még megemlétenem újra Gáspár őrnagy urat, ki seregem második részének vezérletét hasonló diadalmasan kezelte; és már Perlakon lévén délelőtt, jelentése szerént 3 órára itt újra csatlakozik velem.

Továbbá Nedeczky Miklós-huszárezredbeli volt főhadnagy és általam helyettesített százados kapitány", ki hadosztályom rendezésében és a népség bátorításában mindég fő részt vett.

És Trangoss őrnagy mellett még, újra a Zrínyi zászlóalj, s annak parancsnokát, Szekulits Istvánt, és pedig ezt Gáspár őrnagy jelentése nyomán.

A Miklós és Sándor huszárezredbeliek" vitéségéről és buzgóságáról mindég csak dicsőítőt kell jelentenem.

Az ellenség most Varasánál áll összevonulva. Muraköz imégy 24 óra alatt megtisztított; és eleje vétetett az itteni horvát lakosság érzelmei megmérgezésének; mit már megkezdének, habár csekély sikerrel is.

Én a néphez hűségéért egy köszönő iratot bocsájtok, és mindent a régi visszahelyezett tisztviselők és rend alá utasítok. E részben Glavina nemzetgyűlési képviselőjük" nékem közremunkálással lévén.

Biztos tudósítás szerint Olaszhonból tegnap estvére érkező szekereken Varasdra 1 bataillon" határőr; sőt, azt is jelentik e percben, hogy 1 bataillon magyar gyalogság is jött volna oda. A hídnál sáncokat készítették, és most már 1 1 álgúyuk van ott. Munióciójuk bőven.

A császári katonaság is mind Varasdra szöke. A csáktornyai nép nagy lelkesedéssel fogada.

Sok a nehézség az élelmezés miatt; miután semmi előkészületet nem engedte a rögtönzés és rohanó előhaladás.

Vidos József korm[ány]biztosnak" épp most vett értesítése következtében Karger", Zichy Manó" és más, e vidéken fekvő hadakat, hacsak másfelé nincs fontos hivatásuk, Lendva felé előtörtetésre, és Szerdahely és Strido közti helyezésre szólítám. Ígyvélem közelébb érintkezésbe tétel, és a lefelé tóduló Jellaciféle csoport elzárhatása végett."

Itt még minden diadalaink mellett sok a tennivaló; erőt kell gyűjteni; rögtön tenni. Varasáról, hacsak lehet, az ellenséget elűzve a drávi híd hatalmunkba keríteni.

Csáktornyát pedig és az itteni védelemre igen alkalmas várkastélyt még sáncokkal nyílt helyein megerősíteni, és néhány álgúyval és őrséggel megrakni. Hogy ez képezze a muraközi fővédhelyet. És jövődre is mint fegyver-, mint élelem lerakó helyül szolgáljon.

Ezért tehát szükséges ide valami 4 darab 1 8 fontos álgúy; 2 tíz- és 2 harmincfontos mozsarat (mörser) a szükséges bombákkal leszállítani.

Továbbá 6 fontos álgúyim számára bőven töltést; úgy a gyalogság számára is.

Nem kevésbé 8 3 fontos álgúy, illető töltéssel. Végre a már kívánt hadtartásra szükséges 20.000 pengőn túl, a csáktornyai pozíció és vár erősítésére még legalább is 10.000 pengőt.

Nemkülönben utasítást az esetre, ha Isten kegyelme még továbbá is dicsőítené diadallal hadaimat átkeljek-é és mennyire Horvátországba?

Eredeti sk. tisztázat. MOL OHB 1848:1493. „érk. okt. 22. 848."

Csáktornya, 1848. október 2/.

Perczel Mór vezérőrnagy jelentése Kossuth Lajoshoz, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökéhez

Kossuth Lajosnak, a nemzeti kormány elnökének! Csáktornyáról már másnap ideérkeztem után a közel fekvő Drávaig nyomultam, hadseregem táborba szállítandó; mire itt a tájnak bokrokkal s sövényekkel átmetszetése miatt úgy mint a lovasság használatára is csekély alkalom; sőt kimondhatatlanul fárasztó éberség kívántatik. 19-kén, 20-kán az ellenségnek a Drávánál minden építményeiről és védelmi készülteiről tudomást szerezve, seregem rendesen és illő intézkedések mellett táborozva; előőrségeim majd egész a Drávaig és a hídfőig előtoltva, azt egy kedvező természeti védhely engedvén; mégis, miután futókor által értesülék 20-kán estve, hogy a Jellacitól elszakad 12.000-nyi Teodorovich" vezérlette sereg - minden hamis hírek és tudósítások dacára szétszóratása iránt - Varasának tart, sőt, Nugent" és Benko generál" elfogott s birtokomban lévő eredeti levelei, számos érdekes katonai korrespondanciák" tudaták velem, miként már jelenleg Varasdon nem csekély, az én erőmet kétszer túlhaladó rendes császári katonaság gyűlt össze; továbbá, hogy azon magyar seregek, melyek Teodorovich serege üldözésére küldeték, ahelyt, hogy felhívásom és a hadi fogalmak szerént is hasonlólag velem csatlakozott volna, Bécs alá rendelteték; szükségesnek tartám csáktornyai pozícióm sietős erősítésére fordítani figyelmemet. És most egészen erre fordítom munkásságom; és már ma erősen folyik a munka.

A muraközi nép csekélyebb része csendes és indifferens, a nagyobb rész derék, lelkes nép, mely mindenütt segít. Drávát Stridónál, úgy Perlaknál nemzetőrökkel ellátó; szolgálat és elleneiket fogyasztta. Így hát egy kis támaszom.

De állásom igen kényes, és könnyen meglehet, hogy igen heroikus védelemre lesz szükség azt megtarthatni.

Már most arról, mire táboromnak, melyet önkényes csapatok állításával is szaporítottok, szüksége van.

Csáktornya erősítése, és letenyei híd sietős előállítására 10.000 forint pengőt; a sereg egy *hónapi* fizetése, tábori soknemű költségek legalább is 20.000 pengőt igényelnek.

Továbbá kellene sietve még egy pár nagy /8 fontos álgúy, egy pár 10, egy pár 30 fontos mozsár; szükséges bom[b]ákkal. Legalább is 4 darab 12 fontos; 4 háromfontos álgúy. Nagy és kis töltések. Egypár ingénieur tiszt."

Végre 5000 pár bakancs, 2000 köpeny, 1000 szűr, 500 csizma huszárok, 500 lovagnadrág ugyanazok számára. Néhány signal rakéta"; Leuchtkugeln." Gyújtó kanóc etc.

26. Az 1. (János főherceg) dragonyosrezrednek fél százada volt ott a Muraközben, de tűzbe nem kerültek.

27. A 27. (Piret) gyalogezred 3. zászlóaljának két százada vett részt a letenyei hídfő védelmében.

28. Nedeczky József (1806-1883), cs. kir. főhadnagy a 9. (Miklós) huszárezredben, 1848 okt. 19-től al, 1849 februárjától főszázados ezredeében. Várfogságot szenved.

29. A 9. (Miklós) huszárezred két századán kívül a 4. (Sándor) huszárezred egy, Grazból hazaszökött százada is szolgált Perczel seregében.

30. Glavina Lajos (1805/6-1885), ügyvéd, jószágigazgató, 1848-49-ben a muraközi kerület képviselője.

31 zászlóalj

32. Vidos József (1802-1849), Vas vármegye követe az 1847-48. évi rendi országgyűlésen, a megye alispánja, a vasi mozgósított nemzetőri ezred, majd a Kanizsa felszabadítására összpontosított dél-dél nyugat-dunántúli magyar erők parancsnoka, októbertől Vas megye kormánybiztos.

33. Karger, Ferdinand (1803-?), cs. kir. őrnagy a 4. (Sándor) huszárezredben, legmagasabb rangja honvéd ezredes, dandárparancsnok, 1849. máj. 1-jén nyugalmazták.

34. Zichy Ferraris Manó (1808-1877), kilépett cs. kir. huszároronagy, Moson megye nemzetőri őrnagy, majd a dunántúli önkéntes mozgó nemzetőrség 2. zászlóaljának parancsnoka. 1848. dec. közepétől honvéd őrnagy, 1849. jan. 19-én kilép.

35. Karger és Zichy-Ferraris Manó vezették azt a dandárt, amelyet Moga János altábornagy a Jellac által Horvátországba visszaküldött népfelkelőzászlóaljok üldözésére küldött

36. helyesen: Todoroviae, Kuzman, lovag (1787-1858), cs. kir. vezérőrnagy, majd altábornagy, Jellac dandárparancsnoka, majd a Horvátországba visszaküldött népfelkelő csapatok parancsnoka, 1849-ben a délvidéki osztrák-serb hadtest parancsnoka.

37. Nugent von Westenrath, Laval, gróf (1777-1862), cs. kir. tábornagy, belső-ausztriai főhad parancsnok, 1848 tavaszán és nyarán a cs. kir. II. tartalékhadtest parancsnoka, szeptembertől a stájerországi cs. kir. hadtest, decembertől az ebből alakuló stájer-horvát hadtest parancsnoka, 1849 tavaszától a Stájerországban szerveződő cs. kir. II. tartalékhadtest parancsnoka.

38 Benko vezérőrnagy volt a varasdi városparancsnok, s egyben ő irányította a Muraköz védelmét is.

39. levelezések 40. mérnökari tiszt

41. jelzőrakéta

42. világitógolyó

Különöse valami 6000 pár fehérruha, mert ennek hiánya még nagy bajt okozhat. Ispotát⁴³ már állíték. Ennek is költségei tetemesek leendnek. Mert az eső, hideg rossz ruházat; sok menet seregem közül sok beteget tőn.

Mindezeknek lehető fegsietősb részint elküldéséért, részint elkészíttetéséért kéri Elnök Urat

Perczel Móric

[A borítékon:]

Glavina urat, mint a muraközkie képviselőjét a nemzetgyűlésen, célszerűnek, sőt szükségesnek tartám az itteni derék népség jó szelleme gyarapítására alkalmazni. És máris a legszebb eredményekkel dicsekedhetek ezen polgár s képviselő segítségével által.

Perczel

Eredeti sk. tisztázat. MOL OHB 1848:1754.

Csáktornya, 1848. október 24. Perczel jelentése az OHB-nak

Csáktornya erősítése az ellenség nyugtalanító mozgalmi ellenére is folyamatosan halad előre; és máris is [sic!] némű [sic!] támaszul szolgál a sokkal nagyobb számmal ellenemben álló ellenség megrohanása ellen. A letenyei hid és ré⁴⁴ erősítésére is már ma megkezdetni rendeltetett a munkálat, hogy így az őszveköttetés Murán túllal biztosítva legyen.

Seregem öszves száma 260 huszár és 4000, félig-meddig gyakorlott szabadcsapatos gyalogságból állva, a kottori réné⁴⁵ 1200 somogyi; és épp ma ide érkezett 1400 veszprémi fegyvertelen, csupán pikás és kaszás nemzetőröktől támogatva: alig merhetem mindaddig merészebb hadjáratra vezérteni, míg a kijelölt erősítések bevégezve nincsenek.

A hadsereg kivétel nélkül, noha a folytonos esőzés, hosszú menetek, folytonos előőrségi szolgálat, hiányos öltöny és minduntalani fegyverbe álltatás miatt kimondhatlan sokat szenved, mégis szinte ég újra mérközni a háromannyi ellenséggel.

Éppen tegnap az ellenségnek a drávai varasdi hídfőnél az ellenségnek [sic!] némely átkelési mozgalmi fegyverbe sietést igényeivén, számosan még mezítláb is futottak az állomáson soraiukat elfoglalni, miután bakancsaik foltozás alatt valának. És csak ily lelkesülés s bátorság az, mi ez egyébként fedetlen és sok mértföldnyire támaszt nélkülöző hadnak itteni megállapodását megengedi.

A fegyvelem és rend naponként nő; a sereg mindinkább érzi melőtségos állását, melyet vitészsége és szerencséje véle elfoglaltatott.

A murakőzi nép fölött a legnagyobb pietással tartozok megemlékezni. Ok az ellenség csábja⁴⁶it hidegen visszautasítva, védtelen állapotukban és nem is sejtve magyar had közeledését, hűn maradtak a nemzethez s alkotmányhoz. Az adót még itikon is viték Zalaegerszegre az ellenség itteni tartózkodása alatt. Ide érkezésünket örömmel fogadá. A futó ellenségből számosat elfoga és kivégze. A Drávnál Perlak és Stridó táján egyaránt öröket állíta. Egy cirkularéban⁴⁷ nem késtem e hűségét megköszönni.

Az adminisztráció jelenleg már egészen a régi lábón áll; a tisztviselők visszafoglalák állomásaikat. Sellyey fősz[olga]bíró⁴⁸ három heti fogság után szabadon bocsájtatva, erélyesen működik az őt szerető nép közt seregeink gyámolítására.

A nép hangulata tisztán tartása és buzdítása, úgy sok más szolgálatokra nézve meg kell dicsérőleg Gasparich Kilit lel-

készít⁴⁹ említeni; ki itteni testvérei és rokonai és jeles előadása segítségével ügyünket hatalmasan előmozdító.

Meg kell még továbbá említenem *Benedik Márton molnári lakost*, ki a kottori réven történt átkelési erőtetésnél [sic!] átúszva a Murát, a dereglyét áthozá a mieink számára az ellenség tüzele alátt.

Mind Gasparich, mind Bedenik különös jutalomra érdemesek. Az első tábori lelkészi állomást óhajtván, a jutalom ebből állhatna.

Szükséges még két mártírját ügyünknek figyelmőkbe ajánlani. Katanecz János kottori káplánt, kit az ellenség kitett, és helyébe egy dühös illírt, Minaricsot nevezé. E Katanecz Kottoriba plébánosnak ajánlatik. Laposy János Horvátországban szentbe-recki káplán⁵⁰, onné⁵¹ elűzetett; kéri, hogy a Zrínyiekhez, vagyis a 35. honvéd zászlóaljhoz tábori papnak neveztessek.

Meg kell még említenem gróf Festetich Ernesztet⁵², ki táborozásom alatt mint gyalog vadász mindig előjár⁵³ [sic!] és buzgó részt vett. És miután ő 9 éven át részint mint huszártiszt, részint mint dragonyos főhadnagy szolgált, és jelenleg a magyar lovas-sághoz soroztatásért buzog, őt a Honvédi Bizottm[ány] oda bizton kinevezhetné.

Ide zárom még a *Patay István őrnagy*⁵⁴ alatt álló szabolcsi önkénytes csapatnak folyamodását a honvédszászlóalj közésorozatás végett. Felesleg ezt ajánlani, miután a magyar táborozás iegdicsebb aktsaiban, Roth⁵⁵ lefegyverzésében és Muraköz visszafoglalásában a huszárság, tüzérek, a Zrínyi és Hunyadi csapatok után nyomban e szabolcsi csapat volt egyik fő tyezős.

Továbbá ide mellékelem a zalaegerszegi önkénytes csapat folyamodását szinte e célzattal. Ok a murakőzi elfoglalásban és az itt történt csatázásokban a többiekhez magukat érdemeseknek mutatván, bésozoztatásuk elfogadandó. Mégis Gyika őrnagy urat⁵⁶ meghagyva zalai nemzetőri parancsnoknak, mint volt, tanácsos lenne ide a tevékeny bátor s jeles hazafi *Csúzy Pál*⁵⁷ őrnagynak nevezni.

A már múltkori leveleimbem szorgalmazottakon kívül szükség még seregcském számára legalábbis 1000 nadrágot lekülden.

Tudósításom végre azzal zárom, miként éppen tegnap este későn nyerém a steyer hadak parancsnokának, Burits generálnak⁵⁸ levelét, melyben bizonyos lojalis kifejezések mellett szóbeli értekezésre hív fel. Én Ernst huszárkaptány urat⁵⁹ küldém el a kitűzött helyre, nyilatkozatai elfogadása és egy magyar földöni értekezési hely meghatározás végett.

Köszönettel fogadám az általam ajánlottak közül már eddig többeknek történt kineveztetését s illetőleg megerősítését.

Azonban még az igen derék Nedetzkynek, kit százados kapitánnyá és Ernstnek, kit másodkapitánnyá kelle helyettesítenem, kineveztetését nem olvasóm. Úgy Meszénának⁶⁰ sem, ki hadjáratomban fontos szolgálatokat tőn, és most is az itteni erősítésen derekasan működik.

Igen lekötelezne a bizottmány, ha a kinevezéseket és általjában mindazokat, melyeket mint külön had főparancsnoka hadi szabály szerint is nevezetesb eredményű hadi operációk után tenni célszerűnek látandok, sietve megerősíteni sziveskedne.

Eredeti sk. tisztázat. MOL OHB 1848:1801. „Érk[ezett] októb. 20-n 1848”

43. kórházai (ispatály)

44. rév

45. körlevélben

46. Sellyey László

47. Gasparich Kilit (Márk) (1810-1853), ferences szerzetes, lábón lelkész, a Mack-összeesküvésben való részvételéért elfogják, halálra ítélik és kivégzik.

48. helyesen: Láposy Géza (Márton) (1822-1881), római katolikus lelkész, a 35. honvédszászlóalj tábori lelkésze, 1849-ben főhadnagy, majd százados ugyanitt.

49. Festetich Ernő (1800-1851), kilépett cs. kir. főhadnagy, honvéd őrnagy. Várfogságban hal meg.

50. Patay István (1808-1878), kilépett cs. kir. hadnagy, 1848 őszén a szabolcsi önkénytes mozgó nemzetőrszászlóalj, majd az ebeből alakuló 48. honvédszászlóalj parancsnoka, legmagasabb rangja honvéd ezredes, hadosztályparancsnok.

51. Roth, Kaart von (1784-1864), cs. kir. vezérőrnagy, Jellacic Szlavóniából betőri tartalék hadtestének parancsnoka, 1848. okt. 7-én Ozoránál fogságba esik.

52. Az 1848 szeptemberében szervezett Zala megyei önkénytes nemzetőrszászlóaljból alakult meg a 47. honvédszászlóalj.

53. Gyika (Ghical) Jenő (1817-?), kilépett cs. kir. hadnagy, nemzetőr, majd honvéd őrnagy, a 47. honvédszászlóalj parancsnoka. Várfogságot szenved.

54. Csúzy Pál (?-1849), országgyűlési követ, nemzetőr, majd honvédszászados, később őrnagy, a 61. honvédszászlóalj parancsnoka. Besorozták.

55. Burits de Pournay, Johann, báró (1792-1858), cs. kir. vezérőrnagy, dandárparancsnok, 1849-ben altábornagy, hadosztályparancsnok.

56. Ernst, Georg (1820-?), cs. kir. főhadnagy, 1848. nov. 10-től honvéd százados. Nov. végén szabadsággal eltávozik. 1849 után cs. kir. százados

57. Meszéná Ferenc (1819-1902), báró, cs. kir. főhadnagy, 1848 júniusban százados, szeptember végétől Görgei, október elejétől Perczel mellett vezérkari tiszt, okt. 19-től őrnagy, december-től tábornoki (önök), 1849 márc. 13-tól alezredes, jún. 20-ig a II. hadtest tábornoki főnöke. Várfogságot szenved.

Csáktornya, 1848. október 27.
Perczel Mór vezérőrnagy jelentései az Országos
Honvédelmi Bizottmányok

a.)

Két sereg áll jelenleg ellenemben. Egyik Varasdánál, védve a Dráva által és a varasdi híd erősítvényeiben, Dahlen⁵⁸ és Benko generalok vezérlete alatt. Mintegy 18 álgúval; melyből 12 a hídfőnél, és fél rakéta batteriával. János dragonyosok, otocsáci határőrök Olaszhonból⁵⁹; a Jellacictól elszakadt 12 ezer ember; és a muraközi szigetből átszöktetett egyéb határőrökből és in-szurgensekből.⁶⁰

A másik előőrsei Friedautól Polsterauig állnak, a főszereg 4-5000 ember rendes katonaság, 24 álgúval Pettaunál. Parancsnok az öreg Nugent; nagy cinkos; és a becsületesnek magát mutató Burits general; ki kész a jóra.

Énnékem ez erő ellenében, melynek nagy része kivéve a Teodorovich⁶¹ seregét már a szigeten ellenem áll, most 300 lovasom, 16 álgú, melyből kettőnek még nincs elfogatja és 3500 önkénytesem; és 1000 nemzetőröm. A somogyi nemzetőrök egy részével a kottori rét, más részével Babocsát őriztetem és fedeztetem; a kanizsai 2 századdal pedig a letenyei hidat.

Hadaim fejtelenységével nem csekély bajunk; és főleg itt, ellenség előtt. A Hunyadi tiszték közül alig egy-kettő haszonvehető. A sok szolgálat, éj-nappali nyugtalanság, rossz ruházat; esőzés; és itt a lapályban ködös nedvesség sok beteget hoz. Ispótát kelle állítanom; szerelnem, ez is jó munka.

A letenyei szükségelt, rögtönzött hidat a kiáradt Mura elvitte; állandó híd készítése csak hetek múlva remélhető. Most nagy ügy-bajjal biztosítom itt a közlekedést.

És mégis, mindez ellenére - bámulatos, de úgy van, az ellenség kényszerült lépéseket tenni pacifikációkra. Előörim naponként öszveakadnak a dragonyosokkal; tegnap hármát gyalogaim közül ezek el is fogtak; de a vitéz huszárok által most is, úgy mint mindég, megszalasztottak; és a foglyok megmentettek.

Az ellenségnek úgy látszik, baja, a lakosság egy részének elégületlensége a közlekedés elzárása miatt és az igen drágait élelmezés. Én természetesen Csáktornya megszállása olta fő teendőnek tartám írással, küldöttekkel, nyomtatott felhívásokkal is e részben, de mindég igazságot mondvá célzataink előmozdítására, [sic!]

Másik baja az osztrák generáloknak saját lakosságuk egy részében való diffidencia. Jelesen az olaszokban. Mindemellet még kitörés ellenük nem történt.

Azonban ilyesekkel magunkat ámíttatni nem szabad. És ezért bé kell vallani, hogy aminő fontos és szükségelt, oly veszélyes iteni állásom; melyet megtartani utolsó erőfeszítésig Isten akara szerint elhatározásom.

Csáktornya erősítése, mint ily rövid idő alatt folytonos riadók mellett lehet és kevés szerekkel történhetik, halad. Ez némű támaszt nyújt.

Ily körülmények közt, miután mint már a megküldött levél másolatából látható, Burits general ajánlotta kiegyenlítés iránti alkudozásokba bémenni mint [sic!] hasznosnak, mint [sic!] ildomosnak kelle felismernem.

Azonban még ma is, hol már öszvejövetel is volt határozva, csak ismét 24 órai fegyverszünet kéretvén, és holnapra halasztás; mit én csak szenvedőleg engedék, azaz magam lekötés nélkül, még most bizonyost nem írhatok.

Ez alkudozások csak a Steyer- és Magyarhon lakosai közt közlekedésre vonul [sic!] eddig, és a steyer császári sereg ellenében való állásra; és csak a steyer két general tegnap nyilvánított

kívánságában fejeztetett ki, hogy ez a horvát seregekre is terjesztessék ki.

E részbeni intézkedéseim mind törzstisztjeim meghallgatása következtében és a legnagyobb egyetértésben történnek. Mely egyetértésnek úgy mint hadaim hozzám való ragaszkodásának köszönöm itteni sikereimet, és azon bizalmat, melyből ez állás védelmezését meg tudom ígérni.

A nép jó kedélyének fenntartására minden káraik sietős megtérítését, úgy Steyerben és Horváthonban jó hangulat ébresztésére megkívántató ügynökök jó díjazását fő kötelességemnek tartom. Úgy mint ezekről Önöket értesíteni is.

Isten Önökkel

Perczel Móric

Levelem átvivője egy illír zászlót visz fel; melyet a letenyei es kottori ütközet napján a szaladó ellenség Perlakon kényszerült elhagyni és egy cigány által megtaláltatott. Evvel a nemzetgyűlésnek kívánok kedveskedni, mint seregem diadalának új jelével.

Eredeti sk. fisztaát. MOL OHB 1848:2044. „Érk[ezett] nov. 1. 848.”

b.)

Két rendbeli futár által leküldött 30.000 p[engő]f[orin]t öszvegek a sereg pénztárának átadattak - a mozsarak leküldetése iránt kért felvilágosítás igen egyszerű, abból áll - hogy e mozsarak a varasdi híd körüli erősítvények és a rakétaüteggel bíró, Dráván túl álló ellenséges tábor biztos megrongálására fogna[k] használtatni, hahogy akár Önök utasítása, akár az ellenség mozgalmak ezt szükségessé tennék.

Az általam utóbbi iratomban sürgetőt [sic!] ruhaneműek, mellett még a Zrínyi nevű, és csupán a kiállítás rövid négy nap alatt sietve öszvefércelt köpennyel felruházott csapat számára - Grünhut Leopold kereskedőnél és Szabónál szerződés mellett készítettett ezer darab atillának átvételét, kifizetését - és sietős leküldését kérem elrendeltetni.

c.)

Miután a Zrínyi csapat alakításakor gróf Baththyány Lajos miniszterelnök úrral történt egyezkedésem szerint azon oknál fogva, hogy e csapatnál nagy számú bécsi önkéntesek soroztatván bé - minden százdhoz a rendszeres tisztéken kívül egy hadnagynak kinevezése engedtetett meg; - a hírlapokban hivatalosan közölt tiszt kinevezésekből tapasztalám pedig, hogy többen az előterjesztettek közül kihagyattak, ezeknek pótló kinevezetéseket elrendeltetni kérem - miután már mind [sic!] tiszték az eredménydús táborozásban erre érdemeket is szereztek - az illetők folyamodását ide mellékelem.

Többynire egy kis tévedés is történt - Pongrácz Béla⁶² nevezetett, és ajánlatott a Zrínyi csapatban általam hadnagynak, és mint ilyen hűn szolgál is; - és tegnap egy ugyanoly nevű érkezik le a táborba a kinevezéssel; - természetesen az általam ajánlotté itt az elsőség, és az utóbb érkezetről, ha fent nem - majd itt helyben, talán a Hunyadi-csapatnál - hol nagy szűke a jó tiszteknek, találandok alkalmazást.

Végre Halász Józsefet⁶³, ki Tolna megyében mint számvevő - az utóbbi időkben mint nemzetőri kapitány az aldunai tábornál híven teljesítette kötelességét - s egyébként is, mint sok éveken át hű bajnoka a szabadságnak, a Zrínyi csapathoz mind [sic!] számadó tiszt kapitányi rang- s fizetéssel neveztetett ki általam - s mind [sic!] számadó nemcsak a Zrínyi, hanem az egész, parancsnokságom alatt álló hadsereg pénzeiről pontos számadást

58. Dahlen von Orlaburg, Franz, báró, cs. kir. altábornagy, Jellacic távollétében a zágrábi főhadparancsnokság helyettes vezetője

59. A cs. kir. 2 (otocsáci) határőrezred 2. zászlóalj.

60. népfelkelőkből

61. Tortoraviae

62. Pongrácz Béla (1815-1874), nemzetőr, majd honvéd hadnagy, 1849. januárjától főhadnagy, majd százados a 35. honvédszászlóaljban, később a 61. honvédszászlóaljban.

63. Halász József (1805-1882), a Zrínyi csapat számvevője, hadnagyi, főhadnagyi, majd századosi rangban. A szabadságharc végén őrnagy, Perczel mindenkori főszámvevője. Emigrál.

vezet - a hírlapokban közlött kinevezetése mint főhadnagy jó elő - ezt is kérem hová hamarabb kiigazítani.

Zala megyétől vett értesítés szerint Zala megye egy második önkényes csapatot is kíván sietve kiállítani, mire annál is inkább nagy szükség, mert a nemzetőrök csak rövid ideig maradnak - a soproni vadászok és önkénytesek pedig vissza sem tartóztathatnak."

És így előbbi levelemben történt e részbeni előterjesztésem változtatásával a honvédi zászlóaljok közé magát soroztatni kívánó első zalai önkényes csapat őrnagyává Gyika urat kérem kineveztetni, ki amúgy is megyei nemzetőri őrnagy - és erre magát késznek nyilvánítja.

Eredeti tisztázatok. Mindkettő a második beadványban említett Halász József kézírása. MOL ONöHt 7103. (Eredetileg iktatva OHB 1848:2043. szám alatt).

Csáktornya, 1848. október 30.

Perczel Mór vezérőrnagy jelentése az Országos Honvédelmi Bizottmánynak

igen nagy köszönettel vettem mai nap azon méltánylatteljes iratot, mellyel szerencsétlenül szíveskedének.

Az ellenség ereje növekszik, míg a miénk néhány segélycsapatok hazatérte miatt egy kissé fogyott. Tegnap érkezvén meg mégis a Zrínyi zászlóaljából 3 század, ez az elmenteket pótolja.

Mindemellett igen szükséges volna, különösen ha további előhaladás kívántatnék, legalább is 4-5 ezer gyalogság és 600-800 lovasnak vagyis huszárnak ide rendeltetése. Sőt, még sikeres védelem is igényelne 2 ezer gyalog és vagy 300 lovas segítséget.

A Dráva mentében most muraközi nemzetőrök használtaknak, kik közül már kettő a túlról áttörő illírektől agyonlötvetett,

A gatyás nemzetőrök már a táborozást alig állják ki a hideg és ködös idők miatt.

A Burits general kezdette és általam körülményeink miatt elfogadta alkudozások fegyverszünet miatt nem vezettek eredményhez. És így szakadatlan harci nyugtalanságban élünk. De azért állásunk erősítése, és a fegyvergyakorlat, amire eddig idő sem volt, derekasan folytatatik.

Katonai segély küldése iránt eddig - állapotunk kimutatásán túl - azért sem tudék szorgalmazást írni, miután ismerém e Hon költségeit, és azon sok oldalról fenyegető támadásokat, melyek ellen kellek a nemzet hadijerejét fordítani.

Isten Önökkel

Perczel Móric

Gróf Forgách Antalnak" - ki mint ügyes lovas, táborozásaim alatt nálam úgy mint gallopin jó szolgálatokat tőn - folyamodását ajánlatommal ide zárva tekintetbe vétel miatt átküldöm.

Eredeti sk. tisztázat. MOL OHB 1848:2044. „érk(ezett) novemb[er] 1. elintéztetett f(olyó) é[ve] 2044. sz[ám] a[latt]".

Csáktornya, 1848. november 3.

Perczel Mór vezérőrnagy jelentése az Országos Honvédelmi Bizottmánynak

Hadseregem állásponjtja és körülményei az előbbiek. Az ellenség Varasdon fekvő tábora álgúzásban, lövöldözésben és újjonatásban gyönyörködik, részint a mi seregünk ijesztgetése és maguk bátorságának régi Moslem" hadvezetés szerénti öregbítésére, részint némely hozzájuk fellyűről érkezett, de úgy létszik,

hamis hírek feletti ünneplés fejében; míg Friedaunál lévő másik tábor a steyer határszéleken állomásai változásában gyakorolja magát, anélkül mégis, hogy minket erős állásunkból kicsalhatott volna; melyet csak felsőbb utasítás nyomán, vagy a bécsi dolgok kedvező kiütése után, vagy legfőbb veszélyben, és ezt is csak kemény védelem mellett fognék elhagyni.

Fellyűről kósza híreknél egyéb nem jó tudomásomra. Ezek azonban amint még tegnapelőtt nyugtalanítók, úgy már tegnap óta kedvezők.

Steyeron át szívárog azon hír, hogy többszáz huszár Olasz-honból magát Radetzky" egyéb seregein átvágva - oda közeleg."

Igen sajnosan vevém Hadügyminiszter úr" tudósítását, miszerént az akár pozícióm biztos védelmére, akár az ellenség erősb állomása ostromára megkívántatott nagyobb lövegeket elő nem állíthatja.

A vezérletem alatt álló hadsereg állomási kimutatását ezen ide mellékelve, ./- alatt átküldöm, azon megjegyzéssel, hogy a veszprémi nemzetőrség még vagy 6 napon, a somogyi pedig 8-10 napon túl nem fog itt tartóztathatni.

A megérkezett 3 Zrínyi század alig pótolja az eltávozott, 600 főre menő jó fegyveres sopronyi vadászokat, sopronyi önkényteseket és Kisfaludy-féle önkényteseket."

Az idő naponként nedvesb lesz; - a sziget fekvése miatt vize-nyős és ködös lévén, a táborozás már jelenleg is igen terhes, annál inkább rosszul s csak félig ruházott seregeink nagyobb részének.

Azért is ismételve kérem, méltóztassanak e sereg számára rendkívülieg is az általam már minap sürgetett köpeny, nadrág, atilla, bakancs és szűrmennyiségeket s pedig sietve átküldeni.

Az e tábor számára október 3-tól fogva, midőn parancsnokká nevezteték - Martonvásárott öszvesen általvett 61, mondd hatvanegyezer pengő forintokból - miután a zászlóalj, a lo-vasság és tüzérség parancsnokai általam folyó hó 15-ig, a nemzetőrségek is 10-ig ellátattak volna, még a pénztárban vagyon 30, mondd harmincezer forint ezüstben. És így ezen holnapra, sőt, ha a nemzetőrökre nem léssen szükség, a jövő egyharmadára is vagyon gondoskodva.

A tűzifa, kenyér és hússali ellátatás iránt az e tekintetben ügyes Cserfán kormánybiztos úr segítségével Somogy és Zala megyék útján történik a gondoskodás.

A seregben kevesbedik a kicsapongás és nő a fegyvergyakorlat. Már alig várja a támadásra indítást.

Végre nem mulaszthatom el tábornokká kineveztetésem nyomán nyilvánítani, miként ezért Önöknek és a hazának köszönetemet a Dráván túl vagy bárhol is csak tettekkel fogom bemutatni, ha az idő, körülmények engedik, és Önök parancsolandják.

Eredeti tisztázat. MOL OHB 1848:2291. „Érk[ezett] nov. 5. 848."

Csáktornya, 1848. november 9-10.

Perczel Mór vezérőrnagy jelentése az Országos Honvédelmi Bizottmánynak

Mindamellett, hogy a Stayerben fekvő szomszéd városok lakóit biztosítani szükségesnek látám, a Burits general ajánlotta békealkudozások idején arról: hogy hacsak az ellenség nem kényszerít, a magyar had nem lépend át a határokon, és hogy én oka nem leszek, ha a megkezdett alkudozás sikerhez nem vezetend; - mégis, miután Burits generál két ízben megszegve írásbeli ajánlatát, először a kitűzött napon Nedelicen, utóbb a határszélen megjelenni elmulasztotta volna, és az időt csalárdul

64. Az értesülés tévedésen alapult, mindenesetre ez a félreértés lett az elindítója az 56., zalai újoncokból szervezett honvédszászlóalj megalakításának.

65. Valószínűleg az 1818-ban született és 1899-ben elhunyt Forgách Antaltól van szó.

66. moszlim, azaz mohamedán

67. Radetzky von Radetz, Josef, gróf (1766-1858), cs. kir. tábornagy, az itáliai cs. kir. hadsereg főparancsnoka.

68. A hír téves volt

69. Mészáros Lázár

70. Ez utóbbiak a tapolcai járási mozgósított nemzetőrséghez tartoztak, s 1848 október közepén tértek vissza Zala megyébe. Parancsnokuk Kisfaludy Móric (1814-1893), volt nemesi testőr, ki lépett cs. kir. főhadnagy, nemzetőr százados, majd honvéd őrnagy, végül alezredes. Várfogságot szenved.

seregeik szaporítására húzó el; - továbbá miután az „Agrami újság” dühös fenyegetődzésekkel többszörösen tudatá a világgal, hogy vitéz seregemen véres bosszút állandanak, sőt a 1 24-k számban már Muraköz visszafoglalását és Horvátországba csatoltatását is merészle istentelen elbizottsággal hirdetni; ezentúl pedig Windisch-Gratz” proklamációiból, melyekben a magyart gonosz káromlással pártütőnek szidalmazza, és Todorovic tábornokos november 6-kán Palocsay őrnagyhoz” intézett hangos tartalmú leveléből és sok más beadott jelentésekből merített azon bizonyosság, hogy a Varasdon és Légrádon fekvő két horvát, és a friedauai császári sereg támadásomra és kiirtásomra készül, és ennek napja mára, azaz f. h. 9-ére legyen kitűzve: tanácsosnak tartám azt, az egybenhívott törzstiszteknek közakaritilag nyilvánított helybenhagyó véleménye szerint is megelőzni, és az ellenséges három sereg közül legalább az egyiknek visszanyomását megkísérteni.

A csáktornyai pozíció biztosítására szükséges intézetek megtéve, és a Varasdon fekvő ellenség figyelmen kívül hagyására a Radetzky-huszárokat” a drávai hídhoz egész szemlátásra előre rendelve, éjfél után 1 órakor megindulék hadseregem fő részével és 12 ágyúval Steyerbe; mintegy 6 órakor Polstrau mögött előcsapataim a császári sereg előőrségével mérkőzve, azokat részint leölék, részint elfogák és visszakergették.

A Burits parancsa alatt Friedaubaan fekvő ellenségi tábor, 4 század Piret, 6 század Wimpffen, 6 század Ferdinand Este, 2 század dragonyos katonaságból és 4 század vadászból s 6 hat fontos ágyúból állta”, köztük két haubit.” Az előőri csatázások után a bércek közt szűk utakon előhaladó seregemnek két fontos és erős pozícióban iparkodának ellentállani; de kemény ágyúzás és gyalogságom bátor lövöldözése mellett mind a két-től diadalmasan kiszorítottának. - Míg végre Friedau előtt ismét védelmet kísértve, vitéz seregem által ismét elverettek. - Friedau szuronyt szegezve megtámadtatott, és az ellenség folytonosan házakbéli lövöldözése dacára elfoglaltatott. - Az ellenség nagy része zavartan eredt futásnak, és Friedaun túl csak a tüzérség, vadászok és lovasság állt még egypár percig, de innét is elágyúztattak.

Tartott a folytonos ütközés reggel 6-tól 11-ig; - mi vesztünk egy halottat, három nehéz és 11 könnyű sebesültet. Az ellenség halottai, miután erődőségben és hegység közt történt az ütközés, meg nem számíthatattak, de biztosan 50-60-ra tételhetnek, többeket elejtve találtunk az úton és vidéken; a foglyok száma 47, kik közül azonban az olaszok mind és a vadászok egy része tisztént mint önkéntesek magyar szolgálatba állottak. A foglyok közül egy rész sebes lévén, kórházba tetetett, 21 pedig Pestre szállítatik.

Az ellenség tüzérsége igen jelesen, a vadászok vitézül viselték magukat. - A többi gyalogság azonban mindenütt hamar megszalasztottat.

Dicsőretekell kell ismét megemlítenem Gáspár őrnagy urat, mint elődandárom parancsnokát, és Gaál alezredes tábornoki tisztet”, ki e hadvezetésben ügyes tapintatával istápoló rendelkezéseimet.

Vitéz huszárainknak igen nehezen esék, hogy harci vágyukat e bércek és erdős vidéken, hol még a faluk és városok is hegy-völgyből állanak, csak kevés részben elégítheték ki, annál inkább, mert szinte védtelen állapotban az ellenség nagyobb és kisebb tüzelésének nemegyszer ők is ki valónak téve. Az előcsapatban Vasvári huszár őrmester” az ellenség lovasságával megütöközve, azok egy részét levágták és többeket elfogtak. - Vasvárin kívül még Umheiser őrmester” dicsőretekell említendő.

A tüzérség ismét nagy bátorsággal teljesíté kötelességét, két ágyú kerekei sértettek meg, és egy ló kapott lövést.

Seregem általánosan ismét hazafi lelkiütellet és vitézséggel viselé magát; - így a Hunyadiak a jobbszárnyon az ellenség oldalba kerítésére küldetve gyorsan teljesíték Trangoss őrnagy alatt hivatásukat; - a szabolcsiak bátor és mindig előszáguldozó őrnagyuk - Patay István alatt - ki egy duplapuskát vett kezeibe, a jobbközépen bátran rontottak be Friedauba, és a Zrínyiekkel verék ki az ellenséget. - A mai nap dicsősége azonban a Szekulits őrnagy parancsa alatt álló és általa hősiiesen vezetett Zrínyi zászlóaljé. - Az elődandár balszárnyát ők képezék; - hegyen völgyön üldözve az ellenséget; - főleg az ő rettenthetetlen előtörtetésöknek köszönhető annak kétszeri megfuttatása. - És különös dicsőretekell kell említenem, miképp Friedau előtt a magas hegységen álló ellenségi ágyúknak, kartácszüzelés közepette, szuronyt szegezve rohanónak fel, és kényszeríték visszavonulásra. - Előlegesen megemlítenők Bangya” és Kovács kapitányok”, az 1-ső és 2-k századdal, kik mint minap Veszely kapitány” a 6-kkal különös vitézséget és ügyességet tanúsítának a megrohanásban, - Parragh őrnagy segéd”, Tompa és Mosmüller hadnagyok. Igen jelesen viselé magát még Frankner őrmester és Molnár tizedes az ütközetben, és Kreichel tizedes egy sérvet szenvedett ágyú felsegítésénél. - Ezenkívül még a Hunyadiak közül Schulek Jenő hadnagy”, ki nálam mint már Letenyénél is, segédtségi szolgálatot tón, gyors és vitéz szolgálatával jeles érdemeket szerze magának.

Az ellenség Gross-Sonntagra vonult vissza. - Míg én azért is, mert tervem nem volt egyéb, mint az ellenségnek határaitól visszaűzése, seregemnek egy új hadnemébeni gyakorlása és harchevének kielégítése; de főleg azért, mert habár diadalom kísértetbe hozza is további operációk iránt, mégis az egész nap tartó esőzés, a tájismeret hiánya, és a beljebb fekvő horvát lakosságnak felizgatás következtében már ismert ellenszenvéi miatt örülve annak, hogy kis seregem egy részének hősiessége és főleg Isten kegyelme ennyi eredményre vezetete: tanácsosnak tartóm kiűzött tervem szerint is még aznap csáktornyai pozícióba való visszalépést. - Mi is rövid pihenés után déltájban a legnagyobb renddel megkezdetve, úgy mint egy diadalmas sereghez illik, ment végbe; anélkül, hogy a megvert s szalasztott ellenség zavarában merészelt volna hátulról támadni.

Friedau elfoglalásakor, miután az ellenség a házakból tüzelé berohanó vitézeinkre, néhány házba kényszerültek erőszakosan betörni, s itt az ellenséget megsemmisíteni. És mindez

71. A zágrábi német nyelvű félhivatalos lap, az Agramer Zeitung.

72. Windisch-Gratz, Alfred zu, herceg (1787-1862), cs. kir. tábornagy, csehországi főhadparancsnok, 1848 októberétől 1849 áprilisáig az itáliai kivételével minden osztrák haderő parancsnoka.

73. Palocsay József (1793-8), kilépett cs. kir. százados, 1 848 nyarától Somogy megye egy nemzetőr őrnagy, 1849 januárjától szolgálaton kívül

74. Az 5. (Radetzky) huszárezred ekkor Itáliában szolgált; az itt említett szakasz a Magyarországon lévő tartalékszázadától került Perczel hadtestéhez

75. A 13. (Wimpffen) gyalogezrednek csupán az 5-6. százada, a 26. (Ferdinand d'Este) gyalogezrednek a 2. zászlóalja (6 század), a 27. (Piret) gyalogezredből a 4. zászlóalj 5. százada, a 9. vadászzászlóaljn pedig két gyenge százada (1 97 ló) volt ott Friedaunál. A Perczel által számolt 20 helyett mindössze 1 2 század képezte a gyalogságot; ebből is a 27. gyalogezred és a 9. vadászzászlóalj négy százada meglehetősen alacsony harcértékkel rendelkezett. A lovasságot az 1. (János főherceg) dragonyosezred őrnagyai és ezredesi osztálya, a tüzérségei egy hatfatos üteg képviselte

76. Tarack, azaz magas csőállású lövést lehetővé levő, héftonos löveg

77. Gaál Miklós (1799-1854), cs. kir. alezredes, 1848 októberétől Perczel vezérkari főnöke, decembertől ezredes, 1 849 január 1-től honvéd vezérőrnagy, február közepéig az aradi ostromreg parancsnok, majd a honvéd mérnökár főparancsnoka. Várfogságban hal meg.

78. Vasvári Pál, a 9. (Miklós) huszárezred őrmestere

79. Umheiser (1849 ben Körhazy) András (1813 -?), cs. kir. őrmester a 9. (Miklós) huszárezredben, dec. 11-től a 60. honvédzászlóalj hadnagya, 1849. áprilisától főhadnagy, júniustól al., majd főszázados a 13. (Hunyadi) huszárezredben. Besorozták.

80. Bangya János (181 7-1868), kilépett nemesi testőr, újságíró, honvéd őrnagy, zászlóalj, majd dandárparancsnok, alezredes, majd ezredes, a komáromi katonai rendőrség parancsnoka. Az emigrációban az osztrák titkosrendőrség ügynöke, 1854-től török ezredes, később Konstantinápoly rendőrfőnöke.

81. Kovács Ágoston (Ferenc), 1 848 szeptemberétől a Zrínyi csapat főhadnagya, oki 19-től százados. December végén elbocsátják, 1 849 tavaszán Szatmárnémeti térség parancsnoka.

82. Wessely Ede (1821 -?), kilépett cs. kir. hadapród, 1 848 szeptemberétől a Zrínyi csapat főhadnagya, ok. 13-tól százados. 1848. dec. 30-án Mórnl fogságba esik, várfogságot szenved.

83. Parragh Gábor (1822-1885), 1848 szeptemberétől a Zrínyi csapat hadnagya, dec. 11-től főhadnagy, 1849. febr. 13-tól százados az ebből alakuló 35. honvédzászlóaljnban, később a II. hadtest hadosztályi segédtszije. Klapka 1849. szept. 30-án őrnaggyá lépteti elő.

84. Schulek Jenő (1 81 6-1849), mérnök, 1848 szeptemberétől hadnagy a Hunyadi csapatban, nov. 1 7-től főhadnagy az ebből alakuló 50. honvéd zászlóaljnban, 1 849. februárjától százados, majd Perczel tábornok segédtszije. Hősi halált hal a Pétervárad és Kamenic között vívott ütközetben.

ellenére bámultam szelídségén seregemnek, mely igen keveseket kivéve, az imígy, ostrommal elfoglalt házakban [- mint ahhoz hadi szokás szerint lehetének -]⁸⁵, nem követénk el rablást. - A lakosságot pedig, melynek nehányaira nagy a gyanú, hogy a lövöldözésben részt vettek, senki bánatossal nem illeté; míg a császári sereg annyira vetemült, hogy saját kedvenc és hű népét sem kímélve, 70 gránátnál és golyónál többet vetett s lőtt a városba. - Pro superabundanti⁸⁶ mégis Csáktornyról egy foglyot hazabocsájtván, tudósítom a friedaui előjárásomat; hogy ha mi kevés kér történt volna seregem által, ez rögtön megtérítetik. - Visszatérő seregim a falukon és Polstrauban különösen a lakosok által az ajtókon és kapukon kinyújtott és előhozott borral és kenyérral megvendégeltettek. - Magában Friedauban az ottani élelmezési biztos Gaál alezredes úrnak a sereg ellátása iránti készségét nyilvánította; de ez azon nyilatkozattal, hogy a magyar had nem a steyerrek, hanem csak a zsarnokság ocsmány eszközei - a császári katonaság ellen jöve, köszönetmondás mellett el nem fogadtatott.

Előnyeink voltak: a nem várt megrohanás, és az, hogy az olaszok egy része, úgy látszik, nem akart ütközni, hanem visszavonult; - az ellenség: az igen jó pozíció, tájismeret, császári tüzérek gyakorlottsága és vadászaik. - Az egész vidék e dicsőséges hadjárásra felelevenült és kiemeltetett azon lelki szorongatásból, melybe az ellenség három oldalról készületei és szerte szórt fenyegetései által ejtették. - Mindenütt öröm, bátorság és további harci készület foglaló el a népséget, melyet az ellenség pusztítással kezdte ijeszteni.

Szükséges azonban megjegyezni, hogy az ellenség Dombornál erősen készült hídépítésre, és hogy Jellacic Bécs ostrománál dühöngő hadai egy részét, mint jelenték, 10.000 embert visszaindított, és ezek minden nap váratnak az ellentáborba.⁸⁷ - Továbbá Varasdon és Steyerban is Bécs bevétele után és a császári seregek ottani diadala után a jólélt polgárság szinte kétségbeesetten lemondta jövődjéről és kényszerült magát megadni az üldöző ármánynak.

Következőleg 4500 főre terjedő hadseregem nemsokára 25-30.000 nagyrészt rendes katonaság támadásának vagyon kitéve, és vagy dicsősége halált kell szenvednie, vagy elfogatni; mert minden szerencse mellett alig számíthatni akkor diadalra, hacsak 4-5000 főnyi jó gyalogság, legalább még két század lovasság és egy egész üteg ó U.⁸⁸ és fél üteg 12 U-tos álgú nem küldetik segítségül, hogy így hadammal kétfelé is működhessek, melyet csekélysege miatt nem merhetek felosztani. Tegnap is, hacsak párezer embert hagyhatok hátra, és még 8 álgút a varasdi erő ellenében, úgy bátran folytathatom diadalmas előhaladásom, és a steyer tábor végképp meg van semmisítve, és az álgúk elfogva. Ezeknél fogva, nehogy e derék sereg határozó ok és országos életérdek nélkül csupa dicsőségvágyból feláldoztassák és az e részben felelős parancsnokság, mely három hosszú hetet legnagyobb aggodalmak közt húza ki, a seregnek roppant szenvedései közepette, e nyílt és az ellenség minden támadásainak kitett pozícióban, hova csak a Jellaciotól elszakadt horvát erő üldözésével megbízott seregekkel csatlakozás reményében és különösen az ország akkori kedvező körülményei közt merhete megtartási szándoklással lépni, miután sem a védelemre az ellenség 12 f(on)tos álgú ellenében megkívántató és kikért 12 f(on)tos és 18 f(on)tos álgúk el nem küldettek, valamint segéderőt sok

mértföldekre sem találhatok; továbbá az egymást váltó fagy és esőzés a sereg biztosítására elkerülhetlen szükséges nagy előrségi szolgálatot már-már kiálhatlanná teszi, a zalai önkéntesek nadrág nélkül gatyában, a Zrínyiek belruha nélkül, a szabolcsiak köpeny nélkül, mindnyájan pedig fehérruha és különösen felerészben valósággal mezítábl és bakancs nélkül legnagyobb szenvedésnek vannak kitéve; - a betegek száma így aggodalmasan nő: kötelességemnek érzem hovahamarébb és még e napokban seregeimet beszállásolhatás végett oda vezetni, hol az természetes védelmet nyerve kevesebb szolgálatra kényszerül.

Ezen új pozíció pedig a Mura folyó megett Letenye, Lendva és Molnári leend. - Honnét az ellenség az esetben, ha Muraköz meg merné szállani, épp oly nehéz állásba jövend, mint mi valónk, azon különbséggel mégis, hogy minden percben seregeimnek megrohanásától az általam bír és védendő letenyei hidon át, nemcsak rettegnie kell, de azt bizton el is várhatja.

Úgy hiszem habár az igen fontos Muraköz birtoka ezáltal kockázatos is, miután annak megtarthatására ennyi erő ellenében semmi kilátás, fővezéri kötelességemnek teszek eleget: ha a szükségnek engedve, a haza szorongatott állapotában e sereg biztosításáról gondoskodik.

Perczel Móric

November 10-kén este. Némely közbenjött körülmények elkerülte és levél elküldetését, noha seregem még mindég erősen áll Csáktornyan és az ellenség nem merésze előbbre nyomulni, miután Gyika őrnagy úrtól vett, sőt az Agrami újságban is már kikürtölt tudomás szerint csakugyan Gratzbe⁸⁹ érkezének a várt határőr bataillonok; sőt 4 darab 12 fontos álgú tisztán Csáktornya, e kétfelül nyílt, mindenütt rokkant és a folytonos esőzésben csak silányul készíthetett föld-sáncoktól védett erősség ostromára, egyébként a nagy esőzés és vizenyösség az erdőben és mezősegen való előrségi szolgálatban elnyomorítja a népséget, azokban már egyedül a személyünk iránti némű bizalom tartván fel a türelmet, az általam tartott haditanács közakarattal elhatározta holnaputánra a seregeknek Murán túli elszállásoltatását. Alig hiszem, hogy az ellenség levertségében még e két nap meg merészeljen támadni; és azért használni akarom az időt, hogy nyugton és renddel vihessem e változást végbe, minek véghezvitelére a letenyei általam előállított szükségleti hidnak a növekedő Mura árjai általi elrongáltathatása szinte sürgetőleg kényszerít.

Perczel Móric

Eredeti tisztázatot, a november 10-i utóirat sk. MOL OHB 1848:2885.

Rövidítések jegyzéke

Csány-ir. MOL H 103. Csány László kormánybiztos iratai.
IBA MOL Csány-ir. Iktatott beadványok
MOL Magyar Országos Levéltár (Budapest)
OHB MOL H 2. Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány és Kormányzóelnökség iratai
ONÖH MOL H 92. Országos Nemzetőrségi Haditanács. Általános iratok

85. Ezt a részt Perczel törölte a szövegből.

86. fölöslegességből

87. Jellacic él; négy zászlóalj és egy utászosztogat, összesen 4705 főt indított haza Horvátországba november 4-én.

88. fontos

89. Grazba